

і соціологізації науки, що були характерні для постпозитивізму. Крім того, це стало ще одним аргументом у суперечці з філософією мови, прихильники якої послідовно критикують «грубе» розрізнення, запропоноване ще Гілбертом Райлом, на «знати, що» (експліцитне знання) і «знати, як» (мовчазне знання) [Adams 2006, р. 6]. Дослідники доречно підкреслюють: попри наближеність до мови тіла, мовчазне знання усе ж таки значуще не лише в побутовому досвіді, а й для науки, оскільки його визначальний вимір – когнітивний [наприклад, Little 2009]. Ймовірно, цим і неабияк живиться захоплення від створюваного мовчазним знанням «ноу-хау».

Література:

- 1) Adams J. Tacit Knowledge: making it explicit / J. Adams. – London: London School of Economics, 2006. – 9 p.
- 2) Gourlay S. Tacit knowledge, tacit knowing or behaving? / Stephen Gourlay. – London: Kingston Business School, 2002. – 24 p.
- 3) Little D. Tacit knowledge / Daniel Little // Understanding society. Innovative tinting about global world. – e-resource [published in 06.09.2009.] – <http://understandingsociety.blogspot.com/2009/09/tacit-knowledge.html>
- 4) Polanyi M. Personal Knowledge. Towards a Post-Critical Philosophy / Michael Polanyi. – London: Routledge, 2005. – 493 p.
- 5) Polanyi M. The Tacit Dimension / Michael Polanyi. – Chicago and London: The University of Chicago Press, 2009. – 128 p.

Категорії необхідності та справедливості у науковому пізнанні: погляд Богдана Кістяківського

Анна Пилипюк

Національний Університет «Києво-Могилянська академія»
(Київ)

Методологічне роз'яснення понять, якими науковці оперують у пізнанні явищ, є важливою темою дослідження видатного київського науковця Богдана Олександровича Кістяківського (1868 – 1920). Питання побудови наукового знання про суспільство ви-

магає прискіпливої уваги до оперування категоріями, на яких базується методологія. Зокрема, категорії необхідності та справедливості є такими, що постійно трапляються у наукових побудовах. Прояснення специфіки їх застосування до явищ природи та соціуму має на меті дослідження Кістяківського.

Задля розкриття категорії необхідності у науковому пізнанні слід насамперед звернутися до понять випадкового та закономірного в природі та соціальних явищах. Явища зовнішнього світу можуть бути досліджені як необхідні (під дією загальних причин, закономірності) та як випадкові (у особливості конкретного втілення загальних причин та умов) [Кістяковский 2010, с. 137].

Ізолювання певних груп причин у науковому пізнанні дає змогу говорити про фізичні, хімічні, фізіологічні групи законів. «З точки зору закономірності світ є системою відомих рядів, що складаються з причиново пов'язаних між собою явищ», – каже Кістяківський [Кістяковский 2010, с. 138]. Але у дійсності жодне з явищ не існує ізольовано, тобто його причинами не є лише певна група закономірних явищ, а постійно існує перехресний вплив різних чинників; відповідно, існує випадковість.

Різниця природничого та історичного дослідження полягає у скеруванні наукового зацікавлення дослідника (науковця – на виявлення типових причинових відношень, а історика – на унікальність досліджуваного) [Кістяковский 2010, с. 141]. Різниця також полягає в логічній структурі дослідження: судження науковця-природничика є аподиктичними, вони говорять про те, як має бути; судження історика є асерторичними, вони кажуть, що так є або що так було [Кістяковский 2010, с. 142].

Досліджувані причини в природі та суспільстві належать до різного роду причин. Причинам у природі властивим є предикат безумовної необхідності. Тобто, причинні співвідношення в природничих науках мислимі в ізольованому вигляді, безвідносно до певного місця та часу, але водночас вони можуть бути застосовані до будь-якого місця та часу, де є відповідні умови. Кістяківський каже про «свободу вічної правди від умов місця та часу» [Кістяковский 2010, с. 146].

Застосування причинового пояснення до соціальних явищ також є можливим у науковому пізнанні. Приклад марксизму демонструє можливість наукового пізнання соціальних явищ через категорію причинності, або необхідності. Кістяківський схвально оцінює вимогу загального та послідовного застосування причи-

нового пояснення (зведення всіх соціальних процесів до розвитку економічних відносин та виробничих сил країни) у дослідженні соціальних явищ [Кистяковський 2010, с. 155].

Поряд із категорією необхідності (яка є однаково валідною для дослідження світу природи і світу людини) у дослідженні соціальних явищ також оперують категорією справедливості. Категорія справедливості пов'язана з питанням обов'язку та питанням належного. Спільною для категорій є їхня невід'ємність та загальнозначущість для мислення взагалі. Суттєвою для наукового пізнання є строга диз'юнкція в користуванні категоріями. Категорія необхідності є категорією пізнання, категорія справедливості – оцінки, яка до пояснення явища нічого не додає. «Виносячи моральний вирок, ми маємо поступатись поясненням із причинового боку», – каже Кістяківський [Кистяковський 2010, с.195].

Таким чином, у науковому пізнанні світу можливим є оперування категоріями необхідності та справедливості. Категорія необхідності з однаковою доцільністю може бути застосована як до явищ природи, так і до явищ соціуму. Її застосування пов'язане із причиновим поясненням досліджуваних явищ. Категорія справедливості, яка є категорією оцінки, недоречна у науковому пізнанні природи. У пізнанні соціальних явищ її застосування має бути чітко відмежоване від причинового, позаоцінкового пояснення явищ.

Література:

Кистяковський Б. А. Категории необходимости и справедливости при исследовании социальных явлений // Избранное: в 2-х ч. – Ч. 1. – М.: РОССПЭН, 2010. – С. 135 – 196.

Чи можливий діалог з літературним текстом?

Аліна Полівода

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
(Дніпро)

Індивідуальне буття тексту, проголошене філософською герменевтикою, зміщує герменевтичні акценти від археології авторського «Я» до інтерпретаційної свободи в роботі з автентичними текста-